

PLEDOARIE PENTRU O REVISTĂ DE ISTORIE ECONOMICĂ

Rudolf Gräf*

Secolul al XXI-lea și-a consumat deja aproape un sfert din capitalul de timp arondat. Schimbările produse în societatea românească, parte a societății europene, și pe plan mondial sunt copleșitoare, întrucât afectează toate segmentele vieții noastre sociale, politice, culturale, sportive – și îndeosebi economice. Acest lucru face ca în domeniul cercetării istorice, în cel al gândirii sociale, politice și în viața culturală să aibă loc transformări majore, ce constituie o reală provocare pentru cercetători, istorici, economiști, sociologi, psihologi, demografi, antropologi ș.a. Din această scurtă și incompletă enumerare a celor ipotetic interesați de aspectele vieții economice și sociale reiese complexitatea temelor de istorie economică și multidisciplinaritatea necesară abordării lor. Nu vom aminti aici decât în treacăt diferitele domenii și aspecte ale istoriei care se ocupă cu economia și cu efectele ei: economia individuală, a profesiunilor, a grupurilor sociale, a regiunilor, a țărilor, a popoarelor și – important – legăturile sociale ale acestor economii individuale aflate în dezvoltare sau regres¹. Acestea reprezintă, după Weber, „economia ca exercitare pașnică a puterii de a dispune, orientată în mod primordial spre activități economice”².

Istoria economică însoțește evoluția economică a lumii. Istoria economică valabilă și în prezent își are începuturile la Adam Smith și cunoaște diferitele etape parcurse atât de economia europeană, cât și, ulterior, de cea mondială. Ea reflectă la început economia de tip mercantilist, teoriile și încercările fiziocrate. Dezvoltarea economiei capitaliste în Europa și în SUA a încurajat eforturile de cercetare istorică a economiei; au apărut școli și direcții de cercetare a istoriei economice, ele depinzând de existența realităților economice, politice și sociale, de politicile economice practicate de actorii economici, guverne sau întreprinzători, curente de gândire economică și școlile istorice: toate acestea sunt un ansamblu complex de condiționări care au generat condițiile pentru apariția lucrărilor de istorie economică. De exemplu, dezbateră/polemica [*Methodenstreit*] dintre reprezentanții teoriei utilității marginale (Karl Menger) și cei ai economiei naționale germane (Gustav Schmoller) a generat dezvoltarea statisticii și a istoriei economice. Menger, de altfel, a jucat un rol important și prin valorizarea individuală a activităților economice, spre deosebire de valorizarea obiectivă care a dominat teoriile economice de la Smith

* Prof. univ. dr., Director al Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu, (Redactor-șef); email: rudolfgraf2018@gmail.com

¹ A.S. von Waltershausen, *Einführung in die Volkswirtschaftslehre*, Wiesbaden, Springer, 1922, p. 41.

² Max Weber, *Wirtschaftsgeschichte: Abriss der universalen Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, München, Duncker & Humblot, 1923, p. 1-7; online: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-50762-3>, accesat la 2 mai 2022.

„Revista Română de Istorie Economică”, vol. I, 2022, p. 9-12.

la Marx³. Toate acestea aveau să pună într-o ecuație nouă istoria economică și analiza făcută de istoricii economiei. De aici se dezvoltă toate școlile de istorie economică – de la cea tradițională, trecând prin cea a materialismului istoric, la școala sintezei istorice și la cea franceză (*Annales d'histoire économique et sociale*, apărută în 1929 la Straßburg/Strasbourg, și *New Economic History*), ele reflectând marile transformări din economia capitalistă a lumii în secolul XX.

Istoria economică românească se dezvoltă și ea odată cu economia din spațiul geografic și politic românesc, punând accentele pe ramurile economice predominante în economia românească ce păstrează și reflectă decalajele de dezvoltare⁴. Epoca comunistă a avut nevoie de o susținere teoretică puternică, așa încât s-a acordat o atenție sporită fenomenelor economice și sociale private din perspectivă marxistă. De altfel, o anume filiație marxistă se regăsește și în studiile de istorie economică și socială din Vestul Europei, atunci când fenomenele economice în perspectivă istorică sunt abordate ca istorie economică.⁵

Contribuții importante au fost aduse de Institutul de Cercetări Economice al Academiei Române (astăzi Institutul de Economie Națională), înființat în 1953 și condus mulți ani de Constantin Murgescu, un institut cu importante sarcini vizând politicile economice ale statului comunist, dar și cu rezultate concrete în deciziile de politică economică și relații internaționale ale regimului de atunci. Acest institut a dat importanți factori de decizie în politica economică din România post-decembristă, influențând astfel și destinul economic al României postcomuniste.

În contextul de după 1989, importanța acordată istoriei economice a scăzut, în universitățile românești, până la derizoriu. Dacă în universitățile occidentale catedrele de istorie economică sunt arondate facultăților de istorie sau celor de științe economice, la universitățile noastre catedrele de istoria economiei nu mai există. Există cursuri de istoria economiei sau de istoria prețurilor, însă în multe cazuri acestea sunt facultative. În schimb, nu există nici măcar un curs de istoria economiei naționale, ceea ce face imposibilă înțelegerea de către studenți a anumitor fenomene și procese și îi ține departe de literatura istorică și economică. În schimb, Institutul de Economie Națională are printre sarcinile de cercetare și elaborarea unor „studii de istorie a economiei naționale”⁶. Cursurile de istorie economică sau de istorie a

³ Alois Brusatti, *Die Entwicklung der Wirtschaftswissenschaften und der Wirtschaftsgeschichte*, în vol. *Die Habsburgermonarchie 1848-1918*, Adam Wandruszka și Peter Urbanitsch (Hrsg.), vol. 1: *Die wirtschaftliche Entwicklung*, Wien, Verlag der ÖAW, 1973, p. 605.

⁴ Vezi Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Edit. Polirom, 2010.

⁵ Jürgen Kocka, *Theorieprobleme der Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Begriffe, Tendenzen und Funktionen in West und Ost*, în vol. *Geschichte und Soziologie*, Hans-Ulrich Wehler (Hrsg.), Köln, Kiepenheuer & Witsch, 1966, p. 305-330 (A. Soboul, J. Bouvier, P. Vilar, E.J. Hobsbawm, S. Pollard E. Genovese, H.-U. Wehler).

⁶ Vezi site-ul Institutului de Economie Națională: <https://www.google.com/search?q=institutul+de+economie+mondiala+bucuresti&oq=Institutul+de+economie+mondial%C4%83&aqs=chrome..69i57j0i22i30j69i60.18419j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, accesat la 02 mai 2022.

economiei au fost scoase din programele universităților românești, unde totuși au rămas profesori care s-au ocupat cu diferite aspecte ale istoriei economice⁷.

Întorcându-ne la revista noastră și la temele generale și de lungă durată ale domeniului istoriei economice, nu putem să nu ne raportăm la Max Weber⁸, care a stabilit practic la vremea lui, atunci când a lucrat pentru *Handbuch der politischen Ökonomie*, foaia de parcurs a oricărei cercetări de istorie economică. În *Wirtschaft und Gesellschaft*, Max Weber a stabilit trei arii tematice mari:

a) Economie și drept (1. Relația principială, 2. Etapele evoluției, 3. Situația actuală);

b) Economia și grupurile sociale (Legături familiare și comunitare, stări, clase și stat);

c) Economie și cultură. Critica materialismului dialectic⁹.

Dacă lucrurile nu ar fi evoluat între timp, acesta putea fi un posibil program pentru revista noastră. Europa și lumea a trecut însă prin două războaie mondiale, Uniunea Sovietică și comunismul s-au întins ca un giulgiu peste jumătate de Europă și peste o mare parte de lume, beneficiind de statutul de învingător al nazismului, pentru a le înrobi (cu sprijinul inițial al aliaților).

Evenimente și fenomene s-au petrecut într-o epocă în care globalizarea – a cărei componentă esențială este economia – a atins proporții nemaîntâlnite anterior. Peter Sloterdijk, care vorbește despre mai multe etape ale globalizării (pe cea la care ne referim îndeobște o numește globalizare terestră), afirmă că începe și este împlinită prin navigația creștin-capitalistă, fiind implementată prin colonialismul vechilor state naționale europene. Ea s-a încheiat, crede Sloterdijk, prin stabilirea sistemului monetar mondial bazat pe atât pe dolar (etalon, și monedă de rezervă) cât și pe aur, decis la Bretton Woods în 1944 – sau cel târziu prin formarea unei „atmosfera electronice și a unui mediu de sateliți” pe orbita terestră¹⁰. Pentru a vedea cât de adânci pot fi urmările evoluțiilor economice care fac posibilă o globalizare extinsă, Sloterdijk vorbește despre instaurarea unei epoci a „înfrânărilor” actorilor de pe scena politică și economică de după 1954 de la acțiunile permanente ofensive, cauzate de reducerea timpului în care acțiunile oamenilor sunt urmate de efecte, astfel încât atacul, agresiunea în spații deschise are urmări, iar autorii unor fapte reprobabile trebuie să se aștepte la a fi trași la răspundere în timpul vieții lor. Sloterdijk amintește procesele lui Pinochet, Milošević, Sadam Hussein și alți „unilateralști ghinionști”, pe care le consideră noutăți de natură morală¹¹ generate – adăugăm noi – tocmai de evoluțiile economice și intelectuale din ultimele decenii.

⁷ Iași: prof. Gheorghe Iacob; București: prof. Maria Mureșan, prof. Bogdan Murgescu; Oradea: prof. Mihai D. Drecin; Cluj: prof. Ioan Lumperdean; Târgu Mureș: prof. Vasile Dobrescu ș.a.

⁸ Max Weber, *op. cit.*, passim.

⁹ Horst Baier, M. Rainer Lepsius, Wolfgang J. Mommsen, Wolfgang Schluchter, *Zur Edition von „Wirtschaft und Gesellschaft”*. *Allgemeine Hinweise der Herausgeber der Max Weber-Gesamtausgabe*, în vol. Max Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, Gesamtregister bearbeitet von Edith Hanke und Christoph Morlok, Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 2015, p. XXI.

¹⁰ Peter Sloterdijk, *Im Weltinnenraum des Kapitals*, Frankfurt am Main, Suhrkamp, 2005, p. 24.

¹¹ *Ibidem*, p. 25.

Logica lui Sloterdijk pare însă a fi contrazisă de acțiunile recente ale Rusiei, care exportă un model economico-politic și socio-cultural falimentar, începând un război criminal împotriva unui popor cărui îi provocase deja enorme suferințe prin înfometarea care a dus la milioane de morți în deceniul trei al secolului XX (Holodomor); în consecință, am adăuga totuși la aceste nume și pe cel al lui Vladimir Putin.

Tocmai aceste evoluții într-o lume care se află în fața celei de a treia globalizări – agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei, reșezarea economiei mondiale prin diminuarea puterii economice a Germaniei ca urmare a desprinderii ei forțate de sursele de alimentare cu materii prime aflate în Rusia, re poziționarea Marii Britanii pe continent și revitalizarea Commonwealth-ului, necesitatea re poziționării Uniunii Europene în economia mondială în condițiile unei ostilități crescute a Rusiei și Turciei, precum și a unei rivalități și chiar adversități din partea Marii Britanii, dar și a renașterii naționalismului (cel maghiar și cel polonez fiind doar un început ce ar putea genera și alte reacții naționaliste), dar nu în ultimul rând necunoscuta privind Ucraina postbelică: dacă va ieși învingătoare din acest conflict, cu siguranță că, învăluită în aura eroismului și cu resursele economice imense de care dispune, va avea pretenții mari în jocurile dintre statele europene, pretenții susținute probabil de Marea Britanie –, toate acestea vor constitui pe viitor subiecte demne de orice cercetare academică de istorie, și mai ales de istorie economică.

În aceste condiții atât de complicate, credem că o revistă de istorie economică s-ar putea transforma într-o platformă pentru toți cercetătorii cu preocupări de istoria economiei: atât pentru cei care lucrează în sensul reprezentat în mod strălucit de acad. Victor Axenciuc, de reconstituire a faptelor și fenomenelor economice, de analiză comparată pe baza unor date și serii statistice extrem de riguroase, cât și a celor care, aplicând metode de cercetare conectate la cercetarea anglo-saxonă, extind aria de investigație economică asupra aspectelor de natură socială sau chiar culturală. Dar și pentru cei care, în sensul ilustrat de Peter Sloterdijk, au dorința și capacitatea de a vedea, în sens filozofic, direcțiile de evoluție mari. Vrem să oferim prin revista noastră un cadru de dezbateri de idei, de publicare a unor cercetări noi, de polemici și recenzii, într-o lume aflată în permanentă mișcare și schimbare, beneficiind tocmai de realizările tehnologice moderne ce au creat condițiile de răspândire a rezultatelor unor cercetări care în urmă cu 15-20 de ani erau de neînchipuit.

Tocmai pentru a genera și perpetua conexiunea la cercetările din străinătate, dorim să publicăm dezbateri asupra metodelor de istorie economică, asupra diferitelor tendințe și școli de istorie economică, recenzii și prezentări de cărți de istorie economică în centrele de cercetare importante, dar și a lucrărilor de istorie regională sau a istoriei business-ului și a întreprinderilor, pe care sperăm să le vedem publicate de istoricii tineri pentru care tocmai globalizarea a deschis perspective extraordinare de studiu, pregătire, cercetare și afirmare, singura condiție fiind aceea de a-și păstra libertatea de gândire și de acțiune și evitarea dominației unor grupuri exterioare lor și profesiei lor.